

ČLÁNKY

„Zahozené ústavy“ a jejich záhadní autoři

„Discarded Constitutions“ and Their Unknown Authors

Ladislav Vojáček*

Abstrakt

Jako východisko článek shrnuje dosavadní informace o ústavních návrzích, resp. o konceptech budoucího ústavního uspořádání českých zemí a Slovenska, vzniklých v roce 1917. Návrhy se zrodily v českém prostředí a rozváděly zásady státoprávního prohlášení z 30. května 1917. Vycházely tedy z předpokladu, že habsburská monarchie bude v reorganizované podobě zachována a že se v rámci ní vytvoří dílčí útvary spojující české země a Slovensko. Anonymně je vypracovali členové skupiny expertů, vzniklé zřejmě z iniciativy Antonína Švehly. Jednotlivé návrhy byly po vzniku republiky publikovány, avšak jejich autoři, s výjimkou Františka Weyra, zůstali neznámi. Autor článku na základě archívních materiálů přináší některé nové poznatky do záhady kolem jejich autorství. Ty doplňují, potvrzují, ale i zpochybňují dílčí závěry, učiněné zejména Martinem Kučerou, který se těmito návrhy důkladně zabýval naposled.

Klíčová slova

Dějiny; státoprávní prohlášení 1917; vznik Československa; ústava; F. Weyr; J. Pekař; K. Kadlec; A. Švehla.

Abstract

As a starting point, the article provides summary of existing information about the draft constitutions or, more precisely, about the concepts of future constitution of the Czech countries and Slovakia which occurred in 1917. These drafts were prepared in the Czech surroundings and they further developed the principles of the constitutional declaration of the 30th of May 1917. Therefore, they presumed that the Habsburg monarchy would be preserved in a reorganised form and there would be an area consisting of the Czech countries and Slovakia which would exist within the monarchy. The individual concepts were anonymously written by the members of a group of experts, evidently formed on the initiative of Antonín Švehla. They were all published after the establishment of the Czechoslovak republic, yet their authors (except František Weyr) remained unknown. With the help of archive materials, the author presents some new findings regarding the mystery about the authorship of these documents. These findings complement, confirm, but also conflict with some partial conclusions made by Martin Kučera, who recently dealt with these drafts thoroughly.

Keywords

History; Constitutional Declaration in 1917; The Establishment of Czechoslovak Republic; Constitution; F. Weyr; J. Pekař; K. Kadlec; A. Švehla.

* prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of the History of the State and Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Ladislav.Vojacek@law.muni.cz

Úvod

Když 2. listopadu 1918 na schůzi Národního výboru Antonín Švehla odpovídal na výhradu svého sociálně demokratického kolegy Karla Vaňka, proč nebyla už dříve připravena ústava, řekl: „*my měli několik ústav vypracováno, ale to nám nikdo neřekl, že bude revoluce a že zvrátíme celé Rakousko. Kdybyste nám to řekli, možná, že bychom byli vypracovali ústavu. Ale ty veškeré věci jsme zabořili, poněvadž převrat přišel náhle a my jsme chtěli, a bychom měli ústavu lepší.*“¹ Oněmi zahozenými „*věcmi*“ nesporně myslel texty, které vznikly v létě a na podzim roku 1917 z iniciativy Národního výboru a jeho osobně.² I když byly „*zabořeny*“, stojí za to se za jejich historií ohlédnout. A nejen proto, že se k nim pojí dodnes nevyjasněná záhada a že tajemno je vždy lákavé. Blíží se stoleté výročí jejich vzniku, navíc spadají také do kontextu vzniku československého státu, jehož stoleté výročí si také brzy připomeneme. Jak je ze Švehlova vyjádření zřejmé, iniciátoři a tvůrci těchto návrhů se s nimi sice rychle ocitli na slepé koleji. To ale moc nemění na jejich historickém významu. Když nic jiného, tak minimálně názorně dokládají, jak nesamozřejmou změnou vznik samostatného československého státu byl.

Svůj článek jsem si dovolil začít stejným citátem, jakým před téměř třiceti lety končil své pojednání o ústavních návrzích z roku 1917 Jan Galandauer.³ Udělal jsem to nejen proto, že se Švehlův výrok na začátek velmi dobře hodí, ale zejména proto, že tam, kde J. Galandauer kdysi udělal tečku, neboť si myslel, že k uvedené záhadě řekl vše, co říci lze, my musíme dát čárku a pokračovat. Jemu totiž zůstalo leccos podstatného utajeno a v něčem se i mýlil. I dnes v mnohém tápeme, nicméně pár krůčků (někdy i chybných úkroků stranou) jsme mezitím učinili. Ale stále jen krůčků. Takže já nebudu moci končit tečkou, ale na konci mého textu zůstanou tečky tři.

Předem musím upozornit, že můj článek nebude primárně právněhistorický, bude spíše obecně historický. Ovšem, jak je zřejmé, předmětem mého zájmu bude právní, přesněji ústavněprávní, problematika. Zmíněné ústavní návrhy však nebudu zkoumat obsahově, ale budou mne zajímat hlavně okolnosti jejich vzniku. Na obsah dojde spíše okrajově, když to bude pro můj záměr nezbytné.

1 Historické pozadí

Vznik „zahozených“ návrhů české ústavy zapadá do kontextu doby, předurčeného svoláním rakouské říšské rady na konec května 1917. Od vypuknutí války to bylo poprvé,

1 www.psp.cz; Digitální knihovna › NV ČS 1918 › Stenoprotokoly, 2. listopadu 1918.

2 V literatuře se běžně píše o „*ústavních návrzích*“ nebo o „*elaborátech*“. Přestože první označení není zcela výstižné, nebudu se ani jemu vyhýbat. „*Zabořené ústavy*“ tedy budu označovat i jako „*elaboráty*“, „*ústavní návrhy*“ nebo prostě jen „*texty*“.

3 GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918. (Programy, projekty, předpoklady)*. Praha: Svoboda, 1988, s. 102 a násl.

kdy měl zasednout parlament předlitavské části monarchie. Od nástupu císaře Karla I. se navíc celkově měnilo vídeňské ovzduší. Bylo v něm cítit ochotu k ústavním změnám a též k pokud možno k rychlému skoncování s válkou. Začínalo se soustavněji uvažovat, co bude potom.

Český svaz, v němž se od roku 1916 sdružovala většina českých poslanců říšské rady, před jejím otevřením zvažoval, že bude iniciovat vytvoření ústavního výboru, v němž by získal platformu pro předkládání návrhů na revizi prosincové ústavy v duchu českého politického programu, v domácím prostředí stále kalkulujícího se zachováním habsburské monarchie. Situace v českých zemích se však rychle měnila, přesněji řečeno, radikalizovala se. Pod vlivem manifestu spisovatelů⁴ a dalších podobných iniciativ⁵ Český svaz přijal a na zasedání parlamentu 30. května proklamoval poněkud překvapivé státoprávní prohlášení. Převratnou novinku přinášelo v tom, že požadovalo, aby se v rámci přebudované habsburské monarchie spojily české země a Slovensko. Poslanci viděli budoucí habsburskou monarchii jako „*spolkový stát svobodných a rovnoprávných národů*“ a „*opírajíce se... o přirozené právo národů na sebeurčení a svobodný rozvoj, posílené nadto u nás nezadatelnými právy historickými*“, proklamovali, že „*budeme se v čele svého lidu domáhat sloučení všech větví československého národa v demokratický český stát, zahrnující i slovenskou větev národa, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou*“.⁶ Tato vize ovšem kolidovala nejen s prosincovou ústavou upravující poměry v Předlitavsku, které mohla říšská rada ovlivňovat, ale též s dualistickou strukturou říše. Na změnu takového kalibru byla i říšská rada sama o sobě krátká. Proto čeští poslanci myšlenku zřízení ústavního výboru říšské rady opustili. Ústavní výbor se však nakonec ustavil, ovšem vyrostl ne z české iniciativy, ale z onoho nového vídeňského ovzduší, tedy z vůle samotných vídeňských orgánů. Ty pod tlakem veřejnosti již připouštěly revizi ústavy, i když samozřejmě ne v duchu českého státoprávního prohlášení. Vznikl i užší subkomitét ústavního výboru, který měl připravovat zásady budoucího ústavního uspořádání monarchie.

Členové Českého svazu původně rozhodli vyslat do tohoto parlamentního orgánu svého zástupce, i když v tom od počátku nebyli příliš jednotní. Takové rozhodnutí bylo zásadní a zároveň velmi problematické: mohlo se interpretovat tak, že Český svaz ustoupil od státoprávního prohlášení a ztotožnil se s názorem, že českou otázku lze řešit na půdě předlitavského parlamentu, že tedy česká politika rezignuje na proklamované spojení se Slovenskem. Před konečným rozhodnutím proto čeští politici z Vídně celou záležitost ještě konzultovali s kolegy z pražského Národního výboru. Načež se takticky rozhodli odložit její realizaci až na dobu po skončení už probíhajících porad o zásadách obsažených ve státoprávním prohlášení.

⁴ *Projev českých spisovatelů k českým poslancům na říšské radě.* In: GALANDAUER, op. cit., s. 283–287.

⁵ KUČERA, Martin. Přehled manifestů české tvůrčí inteligence z jara 1917. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století.* Sv. 11, Praha, 1989, s. 249–301.

⁶ *Vstupní prohlášení Českého svazu na říšské radě.* In: GALANDAUER, op. cit., s. 288.

A tu se již dostáváme in medias res. Národní výbor navázal kontakt s významnými vysokoškolskými odborníky (nebo se mu sami nabídli⁷) a některé z nich oslovil s žádostí o vypracování ústavních návrhů. Podle Jana Galandauera oslovil šest vysokoškolských odborníků, aby v intencích prohlášení Českého svazu načrtli svou představu budoucího ústavního uspořádání českého státu. Návrhy ústavy měly rozvíjet prohlášení Českého svazu z 30. května 1917. Jejich výchozí ideou proto měla být představa, že český stát bude dílčí součástí monarchistického spolkového státu svobodných a rovnoprávných národů na čele s habsburskou dynastií a že se v českém státě spojí historické české země a Slovensko.

Akce probíhala víceméně tajně, proto v ní byl zainteresován jen relativně úzký okruh lidí. Přestože se to dnes možná tak nezdá, šlo o choulostivou záležitost. I když prohlášení Českého svazu, z něž měly návrhy vycházet, předpokládalo, že bude zachován rámec říše jako monarchie dědičné v habsburském rodě, požadavek spojení českých zemí se Slovenskem, mířící proti dualistické struktuře říše, mohl být ve válečné atmosféře vykládán jako útok na samotné základy monarchie. V každém případě však ohrožoval uspořádání, o něž se opírala mocenská převaha etnických Němců v Předlitavsku a mocenský monopol Maďarů v podstatné části Zalitavska. Proto se také setkal s prudkým odporem ve Vídni a zejména v Budapešti. Okamžitě proti němu vystoupil poslanec Raphael Pacher (budoucí zemský hejtman provincie Deutschböhmen a rakouský ministr a poslanec). Zásadně odmítavě reagoval také maďarský tisk a uherský ministerský předseda István Tisza poslal pohoršený dopis předsedovi předlitavské vlády Heinrichu Clam Martinicovi. Kritizoval všechna státoprávní prohlášení poslanců slovanských národů a zejména „*neslýchané drzé ('unterhört freche') prohlášení Čechů, jež se obrací nejen proti dualismu, ale přímo proti integritě uherského státu, tvoří ojedinělou událost i v dějinách rakouského parlamentu a musí být s rozhořčením a opovržením odmítnuto každým příslušníkem uherského státu ('von einem jeden Ungarn')*“⁸

Dodejme, že požadavek spojení se Slovenskem, obsažený ve státoprávním prohlášení, překvapil i mnohé Čechy. V programu politických stran určujících českou politiku totiž představoval zásadní novinku. Do textu jej začlenili až na poslední chvíli zřejmě po naléhání Vavra Šrobára a „vídeňských“ Slováků Milana Hodži a Ivana Dérera a pod vlivem známého spisovateleského manifestu. Ne všichni čeští činitelé se s ním také ztotožňovali. Odmítali jej zejména zastánci českého historického státního práva, jako například Josef Pekař a čeští konzervativci, prezentující se prostřednictvím *Hlasu Národa*, protože historickoprávní argumentaci zpochybňoval a oslaboval. V požadavku na připojení Slovenska s přirozenoprávním odůvodněním viděli ohrožení integrity českých zemí, protože právo

7 TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby*. IV. /1914-1918/. Praha, 1937, s. 260.

8 K tomu OPOČENSKÝ, Jan. Tisza a státoprávní prohlášení českých poslanců z 30. května 1917. *Naše revoluce*, roč. III. (1925-1926), s. 195–201; k textu je připojen i německý text dopisu.

na sebeurčení s použitím stejné argumentace mohli požadovat Němci žijící v pohraničních oblastech českých zemí. Dodejme, že se tak skutečně dělo. Už 21. ledna 1918 se ve Vídni sešli němečtí poslanci z českých zemí a v reakci na českou Tříkrálovou deklaraci, jednoznačně proklamující snahu vytvořit samostatný český (československý) stát, s heslem práva národů na sebeurčení na rtech požadovali odtržení pohraničních území českých zemí a vytvoření samostatné korunní země Deutschböhmen, oddělené od Čech. A když se v říjnu téhož roku začala rozpadat monarchie, pokusili se tento svůj záměr skutečně realizovat.

V každém případě světové i domácí události z první poloviny roku 1917 věstily změnu. Z těch světových byly nesporně nejvýznamnějšími ruská revoluce a vstup Spojených států do války. Doma například v akčním výboru mladočeské strany po jeho rozšíření (podle Z. Tobolky provedeném v rozporu s organizačními předpisy⁹) získali převahu sympatizanti Masarykovy zahraniční akce, usilující o vytvoření zcela samostatného státu. Jejich vliv vzrostl i v národně sociální straně, kde k tomu přispělo uvolnění Jiřího Stříbrného z vojenské služby. Zejména však začátkem července vyhlásil císař amnestii a krátce na to žaláře opustilo více než 700 českých vězňů na čele s Karlem Kramářem a Aloisem Rašínem.

Jak je tedy zřejmé, ve zjevné souvislosti s vývojem válečných událostí a se svoláním říšské rady se na jaře 1917 rozproudily diskuse o vnitřní reorganizaci monarchie. V českém prostředí vyústily v přípravu návrhů, které by podrobněji specifikovaly postavení českého státu v ní. Nebyly projevem nějakého staromilství, naopak se zdálo, že reflektují nejpravděpodobnější scénář budoucího vývoje. V době, kdy se uvedené návrhy začaly připravovat, se mnohým zainteresovaným zdálo, že se blíží kompromisní konec války. Prý to naznačoval i sám císař. Ostatně snahy rakouských činitelů o iniciování mírových jednání později potvrdily informace, zveřejněné v souvislosti se známou Sixtovou aférou. Kompromisní vyústění války by nesporně znamenalo zachování – nějak reformované – habsburské monarchie. A to byla situace, z níž měly podle zadání ústavní návrhy vycházet.

Přes připravené ústavní návrhy se přesto brzy převalil čas a staly se z nich „zahozené ústavy“. Opět se ukázalo, jaké nepředvídatelné obraty může přinést politika provozovaná v hluku dělostřeleckých salv (a člověk se bojí domýšlet, co vše se může dít pod hrozbou nebo při využití dnešních prostředků). Velká válka očekávaným kompromisem neskončila a habsburskou monarchii sežehl žár krematoria dějin. Navíc je otázkou, zda by i v případě jejího přežití měly šanci návrhy, demontující její dualistickou strukturu a narušující vždy úzkostlivě střeženou integritu uherského království.

⁹ TOBOLKA, 1937, op. cit., s 243.

2 Ústavní návrhy

Co tedy o „*zabozřených ústavách*“ víme? Především to nejsou klasické návrhy právních předpisů, ale spíše více či méně volné odborné právnické elaboráty. Texty pěti z nich vznikly v létě a začátkem podzimu 1917 a jsou označeny jen písmeny A až E. K nim přibyl ještě text F, který vznikl později než ostatní (nebo většina ostatních). Jeho autor znal předchozí návrhy, resp. možná jen některé z nich, a z jejich znalosti vycházel. Je to zřejmé už z první věty jeho textu: „*Oproti všem ostatním návrhům jsme toho názoru...*“. Historik J. Pekař, který byl do celé akce zasvěcen, ve svých rukopisných poznámkách k textům A až E jednotlivé návrhy na úvod heslovitě charakterizoval.¹⁰ Podle Martina Kučery návrh A označil jako „*autonomistický*“, B „*zásadový*“ (zcela zřejmě proto, že vycházel z jemu blízkého historického státního práva), C „*dobře promyšlený a podmíněně zásadní*“ (asi proto, že podobně jako koncept historického státního práva hájil celistvost českých zemí, avšak opíral ji na rozdíl od Pekaře o povšechně zeměpisnou zásadu), D „*federalistický*“ a E „*mnoho myslící na dobu přechodnou*“.¹¹

Kolem zpracovaných elaborátů je dodnes nejasno. Jejich znění je známé, v tom potíž není. Všechny elaboráty v roce 1924 publikoval Zdeněk Tobolka¹² a strojopisné kopie najdeme v archívech. Vnějšíkově jsou celkem rozmanité. I když se o nich píše jako o „*návrzích*“ ústavy, vesměs nejsou jako právní předpisy koncipované buď vůbec, nebo alespoň z části. Některé autor rozčlenil do číslovaných článků či paragrafů, případně doplňovaných poznámkami, jiné tvoří spíše souvislý odborný výklad. Šestý text (F) Z. Tobolka označil nadpisem „*Kritika předcházejících podnětů*“. V původní strojopisné verzi, jak se zachovala spolu s ostatními elaboráty v pozůstatostech Josefa Pekaře¹³ a Karla Kadlece,¹⁴ ovšem žádný název nemá. Strojopisné kopie a znění publikovaná Z. Tobolkou se vedle toho liší jen v detailu, ale z našeho pohledu významně: Z. Tobolka v elaborátu F drobně upravil poznámku na okraji.

¹⁰ Archív Národního muzea (A NM), fond J. Pekař, kart. 66.

¹¹ J. Pekař své texty nepsal rukopisem vzorné školačky, proto se dost obtížně luští. I když to s tématem tohoto článku vlastně nesouvisí (jen to podporuje nespolehlivost některých tvrzení M. Kučery, viz níže), musím upozornit na jeho dva omyly. Návrh A podle něj Pekař označil jako „*autonomistický*“. Co Pekař napsal, jsem přes veškerou snahu spolehlivě nerozluštil, ale „*autonomistický*“ to rozhodně není. Slovo v Pekařově textu je podstatně kratší, možná je to „*robustní*“, protože první návrh je oproti ostatním velmi rozsáhlý. Návrh D je podle Kučery označen charakteristikou „*federalistický*“. V úvodu Pekařova rukopisu však v tomto případě shrnující charakteristika chybí a slovo „*federace*“ či „*federalistický*“ jsem v celém Pekařově sylabu nenašel. Text začíná slovy „*Spolek států*“ a to si M. Kučera asi přetransformoval do pojmu federace (v 19. a na začátku 20. století se federalizace habsburské monarchie spojovala s přeměnou stávající dualistické struktury říše na trialistickou); M. Kučera to převzal a ani on nepoužíval slovo federace ve významu, který s ním spojuje dnešní státověda). Také označení návrhu C lze číst trochu jinak („*podmínečně zásadový*“). K tomu KUČERA, Martin. Příspěvek k účasti Josefa Pekaře na přípravě reformy říšské ústavy v létě 1917. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*. sv. 11, Praha, 1989, s. 163–194 a týž. *Rakouský občan Josef Pekař*. Praha: Karolinum, 2005, s. 181 a násl. ISBN 80-246-0988-6.

¹² TOBOLKA, Zdeněk. Státoprávní prohlášení z 30. května r. 1917. *Naše revoluce*, roč. II. (1924), s. 161–236.

¹³ Archív Národního muzea (A NM), fond J. Pekař, kart. 66.

¹⁴ Archív Akademie věd ČR (A AV ČR), fond Karel Kadlec, kart. 17, i. č. 964.

Se znalostí textů tedy potíž není a není ani v tom, že by se koncepčně zásadně lišily. I když jsou propracováním, obsahem a formou dost odlišné, jak víme, všechny vznikly na základě téhož zadání. Proto je jejich vyznění podobné: všechny počítají z další existencí – reformované – habsburské monarchie a s bližším spojením českých zemí a Slovenska. Vesměs se dotýkají i uspořádání habsburské monarchie jako celku, nebo alespoň dělby kompetencí mezi říší a jejími částmi, ale těžištěm jsou představy o uspořádání samotného českého (česko-slovenského) státu. Celek označují jako svaz (federaci) podunajských států (A), spolek suverénních států českého, polského, rakouského, maďarského a jihoslovenského (B), spolek států, a to českého, polského, rakouského, maďarského, jihoslovenského, event. rusínského, (D) nebo čtyřstátí rakouské (podunajské, středoevropské), jak bylo uvedeno v návrhu E. Autor návrhu C se označení budoucího společného státu vyhnul, protože podle něj úvahy o jeho uspořádání přesahovaly zadání. Navíc by podle něj – logicky – tato úprava musela mít formu mezinárodní smlouvy. Také autor „*Kritiky předcházejících návrhů*“ vycházel „*z názoru, že není naším úkolem pracovatí ústavu spolkového státu (svazu apod.)*“, a také hned v úvodní větě vytknul všem ostatním návrhům, že tak činily, tedy že se zabývaly i uspořádáním říše. V tom ovšem neměl pravdu, protože – jak víme – stejně uvažoval i autor návrhu C. Také autor návrhu B, když po úvodním výkladu o spolkové ústavě začínal psát o ústavě českého státu, výslovně uvedl, že „*jen ta nás zajímá*“).

Zmíněná zásadní nejasnost panuje kolem autorství jednotlivých elaborátů. Návrhy zůstaly záměrně nepodepsány a jejich autory znal jen úzký okruh zainteresovaných. Při jejich vzniku byla důvodem zmíněná ošemetnost úvah o demontáži dualistické struktury habsburské monarchie, tedy jejich přílišný radikalismus. Jak je to příznačné pro převrátové doby, po vzniku republiky se k nim většina autorů naopak nehlásila z obav před ostouzením od těch, v nichž se – někdy pět minut po dvanácté – probudilo radikální vlastenectví, resp. planý, ale o to útočnější nacionalismus, a pro něž byly tyto texty zpátečnické, „*rakušácké*“.

3 Odkrývání záhady

K autorství ústavních textů se vyjádřili dva přímí aktéři: jediný zcela nepochybný autor návrhu F. Weyr¹⁵ a J. Pekař.¹⁶ Oba však jen kuse (k tomu více níže). Přidala se i redakce *Naš revoluce*, v níž Z. Tobolka v roce 1924 elaboráty publikoval, a později i původně zdrženlivý Z. Tobolka. Pak nastalo dlouhé mlčení. Do odborné literatury se „*zahozené*“ ústavní návrhy znovu vrátily až na konci minulého století. Nejdříve se jim věnoval

15 WEYR, František. ***. *Naše revoluce*, roč. III (1925), s. 264. Později se k přípravě ústavních návrhů vrátil i ve svých Pamětech (WEYR, František. *Paměti. I. Za Rakouska, 1879-1918*. Brno: Atlantis, 1999, s. 445–446. ISBN 80-7108-193-0).

16 PEKAŘ, Josef. K českému boji státoprávnímu za války. *Český časopis historický*, 1930, roč. 36, pozn. 1 na s. 551.

Jan Galandauer,¹⁷ z nějž později čerpali i další autoři,¹⁸ pak Martin Kučera,¹⁹ v poslední dekádě minulého století Libor Vykoupil²⁰ a později opět M. Kučera.²¹ Jeho závěry z práce o Josefu Pekařovi, ne vždy tvrzené jednoznačně a kategoricky, se zdály být tím konečným, co bude k záhadě řečeno.

Když Z. Tobolka v *Náš revoluci* v roce 1924 návrhy zveřejnil, nepovažoval za nutné v dané chvíli autory uvádět. Zřejmě je znal, ale vedl jej k tomu ohled na zmíněnou atmosféru opožděného vlastenčení po vzniku republiky. Návrhy proto uveřejnil jen s označením písmeny, která najdeme už na strojopisných textech uložených v osobním fondu „Josef Pekař“ v Archívu Národního muzea a v osobním fondu „Karel Kadlec“ v Archívu Akademie věd (na návrzích A až C jsou písmena dopsána modrou tužkou, D je dopsáno také tužkami, ale v prvním případě modrou, v druhém hnědočervenou, E je uvedeno přímo ve strojopisu a F najdeme jen v exempláři z Pekařova fondu a je dopsáno perem a umístěno v kroužku). Nicméně redakce *Náš revoluce* (podle L. Vykoupila asi historik Jaroslav Werstadt²²) jména v poznámce doplnila, i když ne úplně. K pěti návrhům a „*Kritice předcházejících podnětů*“, přiřčlenila jen pět autorů: právního historika Karla Kadlece, profesora správní vědy a správního práva Jiřího Hoetzla, právního historika a konstitucionalistu Bohumila Baxu, profesora právních věd (pak ústavního práva) F. Weyra a právníka a bývalého poslance Josefa Fořta. Je otázkou, zda jen omylem jedno jméno vypadlo, zda mělo jít jen o autory prvních pěti návrhů nebo zda byl některý návrh anonymní, jak později usuzoval Jan Galandauer. Samotný Z. Tobolka o více než deset let později napsal, že Národní výbor o návrhy požádal Jiřího Hoetzla, Františka Weyra, Josefa Fořta a dále právníka a bývalého ministra Františka Fiedlera, historika Josefa Pekaře a profesora ústavního práva Františka Vavříčka, ale že ne všichni elaborát podali.²³ Takže zase do věci jasno nevnesl, spíše se stále snažil mlžit (i když v kontextu s dalšími bude jeho informace cenná).

O výčet z *Náš revoluce* z roku 1924 se na konci osmdesátých let minulého století opřel zmíněný Jan Galandauer, který se pokusil jednotlivé návrhy přiřčlenit konkrétním osobám.²⁴ Jednoduché to měl jen s návrhem F. Weyra, protože ten se k návrhu označe-

17 Galandauer, op. cit., s. 102 a násl.

18 Srovnej například SCHELLE, Karel. *Vznik Československé republiky 1918*. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 15–17. ISBN 978-80-7418-000-2 (a další práce tohoto autora věnované problematice vývoje státní správy).

19 KUČERA, 1989, Příspěvek k účasti Josefa Pekaře..., s. 163–194.

20 VYKOUPIIL, Libor. František Weyr, Josef Pekař a návrhy československé ústavy z roku 1917. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 41, 1994, s. 102.

21 KUČERA, 2005, op. cit., s. 186.

22 VYKOUPIIL, 1994, op. cit., s. 103 a násl.

23 TOBOLKA, 1937, op. cit., s. 260. Místo F. Vavřínek ovšem uvedl „J. Vavřínek“.

24 GALANDAUER, op. cit., s. 102 a násl.

němu písmenem C po zveřejnění textů sám přihlásil.²⁵ První z návrhů přisoudil Karlu Kadlecovi. Další (B) považoval za anonymní, resp. napsal, že jeho autora „*se dosud nepodařilo identifikovat*“. Šestý text (F; *Kritika předcházejících podnětů*) přisoudil Josefu Fořtovi, bohužel bez bližšího zdůvodnění. Asi uvažoval tak, že on jediný nebyl právním vědcem, ale právníkem činným v politice. Možná zvažoval i to, že J. Fořt byl už v roce 1908 jako předkladatel podepsán pod návrhem české zemské ústavy.²⁶ O autorech návrhů D a E se nezmiňoval. Z toho, že návrh B označil za anonymní a o autorství textů D a E nepsal, lze dovodit, že jména autorů těchto návrhů znal (resp. domníval se, že zná), jen nedokázal přesně určit, kdo který text napsal. Jelikož jeden návrh označil za anonymní, Weyrovo autorství bylo nepochybné a dvěma jím identifikovanými(?) autory byli K. Kadlec a J. Fořt, lze opět dovodit, že vycházel z Werstadtova výčtu z roku 1924. Zbýlými dvěma by tedy měli být J. Hoetzl a B. Baxa. Tu je třeba ještě dodat, že se zdá, že J. Galandauer neměl v rukou strojopisy jednotlivých elaborátů, ale jen jejich podobu z Tobolkova článku (jinak by si jistě v textu F všiml odkazu na elaborát, vypracovaný A. Stránským, o němž se zmíním později).

Na začátku devadesátých let Libor Vykoupil v Archívu MÚ v Brně studoval *Paměti* prof. Weyra, až později vydané tiskem, a zaujala jej pasáž věnovaná přípravě ústavního návrhu z roku 1917. Inspirovala jej k publikování článku, vycházejícího ze znalostí Tobolkova a Galandauerova textu a informací z Weyrových pamětí.²⁷ Soustředil se v něm především na charakteristiku Weyrova návrhu a zprostředkoval čtenářům Weyrovo přibližně stránkovou informaci o přípravě ústavních návrhů. F. Weyr v ní píše o tom, že byl spolu s profesory K. Kadlecem a J. Hoetzlem pověřen, aby vypracoval „*návrh nové ústavy pro mocnářství rakousko-uherské na základě pouhé personální unie jednotlivých jeho součástí (zemí Koruny české, rakouských a uherských)*“. Vzpomínal také na poradu, které se vedle „*nás expertů*“ (tím zřejmě myslel J. Hoetzla, K. Kadlece, sebe, a jak vyplývá z dalšího, možná i J. Fořta) zúčastnili také A. Švehla a J. Pekař. Jeho návrh, „*sepsaný za účinné pomoci kolegy Engliše*“, ostatní odmítli jako „*maximalistický*“, jako „*vrchol všeho politického radikalismu a kontrahistorismu*“.²⁸

Pokud jde o autorství, L. Vykoupil přejal Galandauerovo určení. Pak jej ovšem někdo zřejmě upozornil na práci Martina Kučery ve *Sborníku k dějinám 19. a 20. století*.²⁹ V následném článku z roku 1994 proto své závěry modifikoval v duchu toho, co již dříve zjistil a publikoval M. Kučera.³⁰

25 WEYR, 1925, op. cit., s. 264.

26 *II. výroční zasedání sněmu Království českého z r. 1908*, čís. 546 sněm., tisk LV. (A AV ČR, fond Karel Kadlec (321), kart. 17, i. č. 961).

27 VYKOUPILO, Libor. František Weyr a návrhy československé ústavy z roku 1917. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 40, 1993, s. 103–116.

28 Všechny citace WEYR, 1999, op. cit., s. 445–446.

29 KUČERA, 1989, Příspěvek k účasti Josefa Pekaře..., s. 163–194.

30 VYKOUPILO, 1994, op. cit., s. 101–106.

M. Kučera, soustavně se zabývající osobností politicky angažovaného historika Josefa Pekaře, totiž ve vzpomenutém článku a později v monografii o J. Pekařovi³¹ vnesl do záhady autorství jednotlivých ústavních textů z roku 1917 řadu velmi zajímavých a zcela nových poznatků a z nich vyvozených závěrů a hypotéz (bohužel i mylných). Jako podklad pro revizi Weyrových tvrzení a Galandauerových závěrů mu sloužily materiály z osobního fondu Josefa Pekaře v Archívu Národního muzea. Šlo zejména o texty všech elaborátů, dvoulist s Pekařovými poznámkami k návrhům A až E, dvoulist s tužkou psanými poznámkami na první a čtvrté straně a Pekařovy deníkové záznamy.

Z těchto materiálů podle M. Kučery plyne, že v atmosféře, kdy ve veřejnosti upadala autorita původního Národního výboru, se opatrný a na všechny eventuality myslící Antonín Švehla rozhodl přenést jednání o budoucím ústavním uspořádání v rámci monarchie na půdu agrárníky vedené Národní rady české.³² Vytvořil tu skupinu odborníků, kterou „8. července o své vůli pověřil vypracovat vědecky zdůvodněné návrhy říšské ústavy z hlediska suverénních práv českého státu“.³³ Ta podle něj do 4. srpna 1917 podléhala Komisi pro ústavní reformu při Národním výboru. Čtvrtého srpna měly oba orgány fúzovat a vytvořit Pracovní výbor Národní rady české. Předsedal mu Švehla, který za neoficiálního vedoucího skupiny určil nestranického Josefa Pekaře. Martin Kučera „s poměrně velkou přesností“, ale zároveň „hypoteticky“³⁴ vypočítal členy obou spojených orgánů. Obšrný výčet členů Komise pro ústavní reformu Národního výboru není nutné uvádět, nicméně dvě jednotlivosti stojí za připomenutí. Z potencionálních autorů návrhů, jak je uváděly starší texty, v ní měl být zastoupen jen Bohumil Baxa (a objevilo se tu i jméno Karla Engliše). Zejména tu však překvapivě není vzpomenut Karel Kadlec, přestože – a uvádí to i M. Kučera – pracoval jako stálý referent pro ústavní otázky při Národním výboru. Pekařovu expertní skupinu měli tvořit úřadující předseda Národní rady české a blízký Švehlův spolupracovník Adolf Prokůpek a experti F. Fiedler, J. Hoetzel, F. Vavřínek, F. Weyr, J. Fořt a zmíněný K. Kadlec. J. Hoetzel jako signatář Manifestu vědeckých pracovníků prý ovšem odmítl vypracovat ústavní návrh a přestal být členem pracovní skupiny (přesto jej Švehla chtěl získat do „komise“). Hned začátkem srpna měl autorskou spolupráci jako stoupenec samostatného československého státu odmítnout i Karel Kadlec. M. Kučera to doložil šifrovanou poznámkou J. Pekaře, který si do diáře k 6. srpnu poznamenal „I Kl. odřekl“, a ústním svědectvím Kadlecova syna Vladimíra. Po těchto odmítnutích Pekař na Švehlovu radu 10. srpna oslovil s žádostí o návrh moravského politika a práv-

31 KUČERA, 2005, op. cit., s. 181 a násl.; k tomu i týž, 1989, Příspěvek k účasti Josefa Pekaře..., s. 163–194.

32 Národní rada česká vznikla v roce 1900 a jejím úkolem bylo koordinovat činnost českých politických stran s důrazem na ochranu národních zájmů. Za první světové války prakticky nevyvíjela žádnou činnost.

33 KUČERA, 2005, op. cit., s. 183.

34 Obojí: tamtéž, s. 184.

níka A. Stránského³⁵ (otce pozdějšího také známého politika a profesora brněnské právnické fakulty Jaroslava Stránského³⁶) a ten jej také vypracoval.

M. Kučera z toho, že v Pekařově pozůstalosti našel všechny návrhy a Pekařovy poznámky k návrhům A až E, dovozoval, že písmeny je označil Pekař a že on je také autorem „hodnotícího“ elaborátu F. Pekařovo autorství tohoto textu dokazoval i jeho konfrontací s jinde prezentovanými Pekařovými státoprávními úvahami. Též si všiml, že ve strojopisné kopii tohoto elaborátu (F) je indicie k identifikaci autora návrhu D. Skrývá se v poznámce s odkazem na stranu 10 jednoho z návrhů. Zatímco v Tobolkou publikovaném textu návrhu je na okraji poznámka ve znění „*(Viz návrh D., str. 10)*“, bylo ve strojopisu³⁷ původně napsáno „*(Viz návrh Dr. Stránského, str. 10)*“. Pisatel autorovo jméno sice přeškrtnal, nicméně čitelné zůstalo. Poznámka se váže k textu, kde autor elaborátu F pléduje za jediný a výlučný zákonodárný sbor pro celý český stát. Na návrh D, resp. návrh A. Stránského, se autor elaborátu F odvolával proto, aby odůvodnil své konstatování, že není pravda, že by si Morava nebo Slezsko přály decentralizaci zákonodárství (i z toho lze dovodit, že autorem návrhu D byl někdo z Moravy nebo Slezska). Návrh D v místě, na které se autor návrhu F odvolává, zmiňuje separatistické tendence „*na Moravě, ve Slezsku a na Slovačích, které vyžadují, aby se jim vyšlo vstříc*“, ale navrhuje, aby se jim čelilo zachováním komunální samosprávy.

M. Kučera se pokusil určit i autory zbylých tří textů (A, B, E). První „*pro jeho délku a propracovanost i shodný obsah s konkluzemi jeho statí*“ přiřkl F. Fiedlerovi. Návrh B, vycházející ze zásad historického práva, považoval za dílo konzervativního F. Vavřínka. Návrh E podle něj „*žbyl*“ na Josefa Fořta.³⁸ Jako omyl při tom odmítl tvrzení „*stárnoucího*“ F. Weyra, který ve svých Pamětech označil za autory dvou návrhů, ovšem bez konkrétního přiřazení, J. Hoetzla a K. Kadlece.³⁹

4 Trocha přidané hodnoty

Až dosud jsem v podstatě pouze interpretoval, co již vybádali jiní. Nepsal bych tento článek, kdybych neměl co přidat – i když přidám hlavně zpochybnování nově objeveného a oživování zpochybněného.

³⁵ A NM., Fond J. Pekař, kart. 66.

³⁶ Není vyloučeno, že se Jaroslav Stránský podílel na formulaci otcova návrhu, neboť mu radil už dříve ve spojitosti s reakcí Českého svazu na formulaci o „*osvobození Čechoslováků z cizí nadvlády*“ ve válečných cílech dohodových mocností; k tomu srovnaj pozdější polemiku Z. Tobolky a J. Stránského (TOBOLKA, Zdeněk. Česká politika za světové války. In: *Politika*, I., Praha: Čsl. Kompas, 1923, s. 149-153 a stejnojmenné statě Z. Tobolky a J. Stránského K historii dopisu Českého svazu hr. Czerninovi ze 30. ledna 1917 (*Naše revoluce*, roč. II/1924, s. 252–560 a III/1925-1926, s. 169–183).

³⁷ Strojopisy jsou i součástí osobního fondu J. Pekaře (A NM., Fond J. Pekař, kart. 66, i. č. 3312) a K. Kadlece (A AV ČR, fond Karel Kadlec, kart. 17, i. č. 963 a 964).

³⁸ KUČERA, 2005, op. cit., s. 186–187.

³⁹ WEYR, 1999, op. cit., s. 445–446.

Především musím vyslovit jisté pochybnosti o Pekařově autorství posledního z elaborátů (F). M. Kučera objevil návrhy v Pekařově pozůstalosti, a to zřejmě posílilo jeho dojem (jen dojem, nikoliv kategorické tvrzení), že text vycházející ze znalosti ostatních návrhů je Pekařův. Ale to vážně zpochybňují některé s tím těžko sluchitelné skutečnosti. Pekařovo vlastní tvrzení v Českém časopise historickém z roku 1930, že se porad předních juristů a státovědců zúčastnil jen v červenci (a časově pátý text, tedy i šestý, musely vzniknout později), je zřejmě jen jeho nepřesnost. Zároveň však výslovně uvedl, že „*sám návrhu nevypracoval*“. I to by šlo zpochybnit, a to námitkou, že elaborát F samostatným ústavním návrhem v pravém slova smyslu nebyl. Tak také argumentoval M. Kučera. Nevšiml si však, že tuto námitku vyvrátil sám vážený historik. Napsal totiž, že návrhy „*jsou otištěny Tobolkou v Naší Revoluci, II., s. 194–236*“. Z toho jednoznačně plyne, že za „*návrh*“ považoval i text F, který u Tobolky nalezneme na stranách 231–236). V úvahu nepřichází ani spekulace, že by chtěl případnou slovní ekvilibristikou („*návrh*“ kontra „*kritika*“) své autorství posledního z ústavních textů tajit, protože Pekař byl „*chláp*“, který si za svými názory vždy stál a ke svým postojům z této doby se i později hlásil.

A mohu argumentovat dále. Když J. Pekař zdůvodňoval, proč „*sám návrhu nevypracoval*“, výslovně psal, že při přípravě návrhů „*šlo o detailní obrazy všech náležitostí ústavních, tedy o úkol státovědců*“.⁴⁰ Je nelogické, že by pro vlastní nekompetentnost odmítl návrh napsat, ale troufl by si návrhy jiných „*oficiálně*“ hodnotit a dělat z nich pro zainteresované rozmnožený sumář. A už vůbec by se nepouštěl do právnických formulací jako například, že „*ve státě národnostně jednotném tvořiti více obnisk zákonodárných, znamená toho obdobu rozkládati státní moc, národní celek, soliditu státu a národa*“, a zřejmě by ani nepsal o „*konfusích kompetenčních, derogačních atd.*“⁴¹ Tuto možnou námitku si uvědomil i M. Kučera, když dovozoval, že J. Pekař musel mít právního konzultanta a odhadoval, že to mohl být František Fiedler. Ovšem i to je problematické. Tradicionalistický F. Fiedler by Pekařovi asi těžko poradil psát o zákonodárných ohniscích.

Ještě zmíním jeden moment, který však argumentem není, jen ukazuje na nelogičnost Kučerovy úvahy o právním poradenství Františka Fiedlera. Pokud by měl být autorem elaborátu A, jak se domníval M. Kučera (ale nedomnívám se já) a zároveň poradcem J. Pekaře, moc by si nerozuměli. Vyznění návrhů A a F je totiž diametrálně odlišné jak v pojetí vztahu českého státu k říši, tak v pohledu na jeho vnitřní uspořádání. Koncept A předpokládal, že společné orgány říše budou mít poměrně obsáhlé pravomoci, takže by vznikl spolkový stát, naopak koncept F centru přiznával jen ty nejnужnější pravomoci, navíc nezajištěné říšskou ústavou, ale z vůle členských států kdykoliv změnitelné (pouhý spolek států). Uvnitř českého státu měl podle návrhu A fungovat generální sněm spolu se zemskými sněmy, jimž měla příslušet zákonodárná pravomoc. Autor návrhu F naopak

40 Všechny citace v tomto odstavci pocházejí z pozn. 1 na s. 550 v článku PEKAŘ, 1930, op. cit., s. 520–551.

41 A AV ČR, fond Karel Kadlec (321), kart. 17, i. č. 964, též TOBOLKA, 1924, Státopravní prohlášení..., s. 233.

prosazoval uvnitř českého státu důslednou centralizaci. Tedy zatímco v případě návrhu A by se moc dělila mezi říšské, společné české a zemské orgány, autor návrhu F koncentroval moc do rukou společných orgánů českého státu.

Na obranu názoru M. Kučery je však třeba říci, že obsahově návrh F skutečně v zásadě souzněl s Pekařovou koncepcí českého státního práva, jak ji lze vyvodit například z jeho článku „*Co jsme chtěli*“ z července 1917.⁴² Navíc je pozoruhodné, že Pekař v červenci 1917 v tomto článku poměrně podrobně vykládal obsah fundamentálních článků a krátce po tom vznikl elaborát F, který je jejich obsahem zcela zjevně ovlivněný. Byla to jen náhoda? Asi ano, protože jednu a podstatnou odlišnost mezi ústavním elaborátem a Pekařovými jinde prezentovanými názory najdeme: je jí poměr k českým Němcům. Autor elaborátu F napsal, že „*nemá-li národ suverénní moci ovládati svého tělesa, nemá též záruky pro jeho existenci a trvalou kulturu. Nechceme stát česko-německý, nýbrž český*“. V jiné pasáži můžeme číst, že „*stojíme-li na stanovisku státu ryze českého, pak nezbyvá buď smířiti se s odtržením německého území, nebo se veřejně přiznati, že chceme kraje ty časem počestiti*“. M. Kučera s akcentem na tvrzení, že „*nechceme stát česko-německý, nýbrž český*“, správně postřehl, že je zcela atypické v Pekařově přístupu k národnostním poměrům v českých zemích, že nekorresponduje s Pekařovými dříve projevovanými názory. Snažil se to však vysvětlit tím, že v dané chvíli se česko-německý smír zdál Pekařovi už být nereálným. Pekař se tu prý pokusil aspoň „*neveřejně, spíše 'in potentia' – formulovat ideu českého národního státu*“.⁴³ Toto vysvětlení je však podle mne nepřesvědčivé. Citovaná konstatování totiž vyznívají zcela jinak, než nejen dřívější, ale též tehdejší Pekařovy veřejně prezentované postoje. Pro Pekaře bylo odtržení Němci obývaných území českých zemí nemyslitelné a nemyslitelné pro něj bylo i počestování německého obyvatelstva. Názorová odlišnost textu elaborátu F a Pekařova – i tehdejšího – umírněného konzervativního stanoviska vynikne, když se začteme do jeho jiného článku z této doby, do stati „Český stát a Němci“, uveřejněné na pokračování ve *Venkově* 8., 10. a 11. července 1917, tedy opět krátce předtím, než vznikl elaborát F. V něm se dočteme, že „*Čech trhati nelze, jednotnost jejich je faktem přirozeným; zvláštní státní postavení německo-českého území nebo spojení jeho se zeměmi německo-rakouskými je nemožné a nesrovnatelné s prospěchy Němců samotných*“, případně že „*střízlivě soudící Němci vědí sic dobře, že i bez zvláštních závor zákonných je obava, že by německé území mohlo býti počestěno, zcela bezdůvodnou*“. A celý článek končí výzvou k vstřícnosti vůči českým Němcům a k dorozumění s nimi: „*Děj se co děj – nebude jistě hanbou národa, ježž vůdcové jeho znovu a znovu varovali násilí, přikazující mu, aby stál především o to, aby zůstal na vrchu morálním, byl-li ochoten v příhodné chvíli k dorozumění*“.⁴⁴ Takový zásadní rozpor mezi tím, co si myslí a prezentuje jen v úzkém kruhu spřízněných duší, a tím, co proklamuje, neodpovídá Pekařově nátuře.

42 PEKAŘ, Josef. Co jsme chtěli. In: *Národní politika*, 19., 21. a 24. července 1917 (citováno z PEKAŘ, Josef. *Z české fronty*. II. Praha: Český Čtenář, 1919, s. 7–27).

43 KUČERA, 2005, op. cit., s. 192.

44 Citováno podle PEKAŘ, 1919, op. cit., s. 46, 49 a 54.

A ještě dvě drobnosti. J. Pekař ve svých poznámkách označil návrh B za „zásadový“ či „zásadní“, což nasvědčuje tomu, že se s jeho koncepcí v zásadě ztotožňoval. Autor elaborátu F ale tentýž text podrobil tvrdé kritice, neboť jeho tvůrce pro budoucí zemské sněmy předpokládal „zhruba kompetence dnešních zemských sněmů“. To by ovšem podle názoru hodnotitele znamenalo „činit postulát českého státu naprosto iluzorní“. Dále: v úvodní pasáži „Kritiky předcházejících podnětů“ si můžeme přečíst, že „dobré zdání přiblíží v první řadě k ústavě českého státu bez ohledu na **případné** jeho včlenění do rakouského soustátí“ (zvýraznil L. V.). To podle mne nasvědčuje tomu, že ji psal někdo, kdo už v této době reálně uvažoval i o státní samostatnosti – a to J. Pekař nebyl.⁴⁵

Další, co musím zpochybnit, jsou Kučerovy – s rezervou – vyvozované závěry o autorství původních pěti elaborátů. Jak jsem již v poznámce uvedl, strojopisné „oklepy“ všech šesti elaborátů a k tomu další související dokumenty jsou též součástí osobního fondu K. Kadlece v Archivu Akademie věd.⁴⁶ Na složce, v níž jsou uloženy některé z materiálů, jsou tužkou psané stručné rukopisné poznámky datované 20. prosincem 1917. Zejména však jedním ze *souvisejících dokumentů* je dopis, zasláný Karlu Kadlecovi Františkem Weyrem koncem září 1917 a odkazující na dřívější schůzku, na kterou si F. Weyr později vzpomněl při psaní pamětí (text dopisu v příloze). V různých souvislostech – ne všichni jako účastníci schůzky – se v něm vzpomínají F. Fiedler, J. Fořt, J. Hoetzl, F. Vavřínek a pisatel i adresát, vše tedy lidé, které do expertní skupiny zařadil M. Kučera. Takže zcela zjevně se jednalo o schůzku této skupiny.

U strojopisu prvního elaborátu je tužkou písmem, celkem odpovídajícím době před sto lety, dopsáno, že je to návrh K. Kadlece, který podle M. Kučery, resp. ústního svědectví Kadlecova syna, žádný návrh nevypracoval.⁴⁷ Nevíme, kdo a kdy přesně poznámku o autorství učinil, a samozřejmě může jít o omyl. Ale – a to je zásadní – toto je jen indicie svědčící ve prospěch jiného dokladu. Ten najdeme ve zmíněném dopise, který 26. září 1917 poslal F. Weyr Karlu Kadlecovi (upozorňuji, že byl napsán v době poměrně dlouho po údajném odmítnutí Hoetzla i Kadlece). Profesor Weyr svému kolegovi výslovně napsal: „Dostal jsem před několika dny oklepy Vašeho, Hoetzlova a mého elaborátu...“⁴⁸ Tedy nejen „stárnoucí“ F. Weyr se domníval, že Kadlecův i Hoetzlův elaborát existovaly, ale v září 1917 si to věděl (protože se předtím zúčastnil zmiňované schůzky) i „mladý“ F. Weyr! Lze jen těžko předpokládat, že by se mýlil a autorství dvou zasláných návrhů přičítal někomu jinému, resp. že by vůbec nevěděl, že oba odmítli návrhy vypracovat. Navíc: jak by se všechny návrhy, včetně posledního „shrnujícího“ elaborátu F, octly v ruce K. Kadlece, když by se pro jasnou názorovou neshodu od celé akce už na za-

45 V roce 1930 J. Pekař napsal: „Teprve 28. září – to je můj 28. říjen – jsem nabyl přesvědčení, že cesta k úplnému osamostatnění Čech je otevřená.“ (PEKAŘ, 1930, op. cit., s. 546).

46 A AV ČR, fond Karel Kadlec (321), kart. 17, i. č. 963 a 964.

47 KUČERA, 2005, op. cit., s. 186.

48 A AV ČR, fond Karel Kadlec, kart. 5, i. č. 430.

čátku distancoval? A proč by si 20. prosince dělal poznámky k jednotlivým návrhům, když by už dávno stál mimo? Informace M. Kučery o odmítnutí obou profesorů tedy zřejmě nebyly správné (Pekařova šifrovaná poznámka mohla mít jiný význam, případně si K. Kadlec své odmítnutí mohl rozmyslet, a svědectví Kadlecova syna je svědectví „z druhé ruky“). O zapojení J. Hoetzla v poradách po vypracování návrhů svědčí i materiál, který měl M. Kučera jistě v ruce, ale nevěnoval mu náležitou pozornost. V bohužel nedatovaných dvoustránkových Pekařových rukopisných zápiscích⁴⁹ je jeden list textu nadepsán „*Referát Hoetzlův*“ (druhý, resp. v pořadí první, „*Engliš – Weyr*“) a obsahuje srovnávací poznámky k prvním pěti elaborátům A až E. K. Kadlec i J. Hoetzel tedy ve skupině pracovali i nadále a zřejmě jsou autory prvních dvou elaborátů.

I z dalšího obsahu Weyrova dopisu lze získat pro nás zajímavé informace (zároveň však je smutným dokladem nedobrých vztahů v tehdejší právnické vědecké obci; především z něj číší momentální Weyrova zášť vůči Jiřímu Hoetzlovi). Jak víme, podle M. Kučery měl být autorem prvního návrhu (A) F. Fiedler. František Weyr ovšem píše o jeho omluvě z jednání a pochybuje, že se F. Fiedler bude jednání chtít zúčastňovat později (jeho omluvu si totiž vyložil jako obavu zapojit se do polotajné akce). To vylučuje, že by F. Fiedler minimálně do konání uvedené schůzky nějaký návrh napsal. Návrh B M. Kučera přiřkl Františku Vavřínkovi. Z Weyrova dopisu se však dovídáme, že se oslovený F. Vavřínek odmítl akce zúčastnit (podle jizlivého autora ovšem „*uhnul*“ ne z obav před možnou persekucí, ale „*konečně asi ve správném posouzení svých schopností*“). Jelikož Weyrův dopis je pro mne těžko zpochybnitelným dokladem, kloním se k tomu, že F. Fiedler a F. Vavřínek první dva návrhy nenapsali. F. Weyr přece musel vědět, kdo s ním byl na schůzce a kdo přišel s připraveným návrhem! A návrhy, o nichž psal, byly s největší pravděpodobností návrhy označené písmeny A a B.

F. Weyr se pozastavil i nad tím, že v zásilce nebyl Fořtův elaborát. Opět si při tom neodpustil impertinentní poznámku, že jej to nepřekvapilo, „*neboť litera scripta manet!*“. Zmínka o chybějícím Fořtově elaborátu potvrzuje, že Josef Fořt byl jedním z oslovených odborníků. Není z ní však zřejmé, zda jeho návrh už existoval, ale autor jej neposkytl k rozeslání, nebo zda J. Fořt svou představu jen ústně prezentoval na schůzce. Další skutečnosti, o nichž se hned zmíním, svědčí spíše druhé možnosti, tedy že J. Fořt byl autorem posledního ze čtyř návrhů, jehož autor „přijal zakázku“ spolu s dalšími, ale s vyhotovením návrhu otálel. Pro pozdější vznik čtvrtého návrhu svědčí i to, že první tři jsou v Pekařově i Kadlecově fondu označeny písmeny vždy stejnou rukou a modrou tužkou (tedy zřejmě zároveň), zatímco u dalších už jsou jednotlivá písmena psána různými nástroji a různým způsobem. Předpokladu, že autorem návrhu E byl J. Fořt, odpovídá i autorův jazyk. Mezi potencionálními autory byl právě on nejstarší (Masarykův vrstevník), a že text promýšlela starší hlava, dosvědčují i pro tehdejší dobu již archaické formulace jako „*nástin tento sestroyen jest*“, „*ústavy ku pěstění*“, „*dvůr panovníčů*“, „*celková roubenina*“ nebo

⁴⁹ A NM., Fond J. Pekař, kart. 66.

„se zřetelem ku mnohým již od let ve vzduchu ležícím... námětům“: Ještě bych pro pořádek neměl opomenout, že k Pekařově rukopisné charakteristice tohoto návrhu někdo tužkou dopsal „Hötzl“. Sám J. Pekař to však zřejmě nebyl, protože on ve svých rukopisných poznámkách napsal „Hoetzlův“.

Ze způsobu označení jednotlivých textů lze také dovodit, že se M. Kučera zřejmě mýlil i v tom, že návrh E vznikl dříve, než návrh D. Dovožoval to z toho, že A. Stránský byl pověřen sepsáním návrhu později a že návrh D připisoval – oprávněně – právě A. Stránskému. Nevzal však v úvahu, že zatímco v návrzích A až D jsou písmena připisována rukou na již rozmnoženou kopii, písmeno E je strojem napsáno už na originálu posledního. Proč by jeho autor označoval návrh jako E, když by ještě neexistovaly všechny čtyři předchozí?

V Kadlecově osobním fondu jsou návrhy E a F vloženy do dvoulistu, na jehož první straně jsou s datem 20. prosince 1917 zřejmě Kadlecovy velmi stručné rukopisné poznámky jako závěry z jednání o jednotlivých návrzích,⁵⁰ možná je to jen jeho porovnání návrhů (ale proč by své poznámky k návrhům učinil až 20. prosince 1917, když elaboráty už několik měsíců znal, a proč by je začínal výrazně napsaným datem?). U některých bodů jsou odkazy na jednotlivé elaboráty s použitím písmen A až E (možná další indicíi, že E vznikl později než D, je vložení elaborátů E a F do tohoto dvoulistu).

Po pořádek musím ještě uvést, že na prvním řádku je u textu „Kompetence gen. sněmu a zem. sněmů“ ne zcela čitelná poznámka „(H: zde taksativní)“. To, co jsem přečetl jako „H“, nemusí být H. A je-li to H, může to znamenat leccos – ale klidně také Hoetzel. O taxativním výčtu kompetencí generálního sněmu a zemských sněmů se však píše jen v návrhu D. Případné Hoetzlovo autorství tohoto textu však vůbec nekorresponduje s našimi dřívějšími závěry.

Kdybychom tedy vycházeli primárně z materiálů v Kadlecově osobním fondu v Archivu AV, byli by autory textů A a B K. Kadlec a J. Hoetzel, návrhu C nepochybně František Weyr ve spoluúčasti s K. Englišem, dodatečně vyžádaného D Adolf Stránský a později dodaného, ale již dříve vyžádaného textu E pravděpodobně Josef Fořt. Záhadou by zůstal hodnotící text F, který sice obsahově v zásadě svědčí J. Pekařovi, ale jinak je u něj řada otazníků.

Na závěr

Před vlastním – stručným – závěrem je třeba ještě dokončit historii obeslání subkomitétu ústavního výboru říšské rady, s níž byla příprava „zabozřených ústav“ do jisté míry spojena. Český svaz se nakonec – v rozporu s původním ujednáním, ale v duchu měnící se situace – rozhodl tento orgán neobeslat. O zvrát se ze zahraničí zasloužil E. Beneš. Doma se o revizi původního rozhodnutí zasadilo vedení mladočechů, národních soci-

⁵⁰ A AV ČR, fond Karel Kadlec (321), kart. 17, i. č. 964.

álů, moravské strany lidově pokrokové, realistů a státoprávních pokrokářů. Novou linií prosazovali též zástupci českých spisovatelů a osvojil si ji i obratný a opatrný dirigent domácí české politiky A. Švehla. E. Beneš domácí politiky žádal, aby se účasti vyhnuli, a to z důvodu, který jsem již uvedl: obeslání by bylo možné vykládat tak, že se česká otázka úspěšně řeší v rámci habsburské monarchie, resp. dokonce jen v hranicích její předlitavské části. Vedení uvedených stran se s tím ztotožnila. Oficiálně jako důvod uvedla právě skutečnost, že požadavky ze státoprávního prohlášení nelze řešit na úrovni Předlitavska, protože se dotýkají existující dualistické struktury monarchie.

Pokud jde o samotné „*zahozené ústavy*“, je třeba říci, že nové poznatky částečně rehabilitují starší tvrzení o autorství jednotlivých textů. Jasno však do celé záležitosti nevnášejí. Takže na místě jsou zmíněné tři tečky a pro autora – možná nesplnitelný – úkol pokusit se nahradit je tečkou jedinou a jednoznačnou...

Příloha:

Dopis Františka Weyra Karlu Kadlecovi s informací o obdržení tří ústavních elaborátů⁵¹

V Potštýně, 26/9 17

Vážený pane profesore!

Dostal jsem před několika dny oklepy Vašeho, Hoetzlova a mého elaborátu a mám proto za to, že bude asi v dohledné době příští naše schůze. V té věci měl bych proto na Vás následující prosbu: Jako termín příští schůze velmi by se mi hodil 8. říjen (pondělí), protože bych v tu dobu i jinak rád v Praze byl (bude tam totiž v tu dobu na dovolené můj bratr, kterého jsem už skoro rok neviděl). Snad byste to mohl tak zařídit, když ostatní členové Komitétu jsou vesměs z Prahy a nezáleží jim tudíž tak na určitém dni. Zde v Potštýně (n./Osl.) budu do 2. října, o pozdější zprávu prosím do Brna.

Škoda, že jsme si po oné schůzi nemohli ještě ve vlaku pohovořit. Ten paličák H. se choval tak, jak jsem očekával: ani vznik českého státu není mu dost důležitou příčinou, aby zastavil na čas své osobní nepřátelství vůči mně. Seděti s tím člověkem u jednoho stolu a jednati s ním, je mi tak trapno, že mne jen ona důležitá příležitost přiměla, abych v Komitétu zůstal. (Ale pan dvorní rada Ott by zajisté i toto neurvalé chování svého chráněnce považoval za správné!) –

Kdyby se v našich schůzích mělo i nadále pokračovat, musel bych bohužel žádat od Národního Výboru alespoň částečné hrazení výloh, které bych z cest do Prahy měl. Za nynějších dob nelze od takových ubožáků jako jsou mimořádní profesoři, žádat, aby si to platili sami. Zmínit se o té věci Švehlovi nebo jinému činiteli v Nár. Výboru bylo by mně přirozeně dost nepříjemné. Snad byl byste i v té věci tak laskav, a příležitostně upozornil na to ty pány v Nár. Výboru!

⁵¹ A AV ČR, fond Karel Kadlec, kart. 5, i. č. 430.

Jsem zvědav, zda-li a jak budou naše práce v Komitétu pokračovat. Měl bych v té příčině několik návrhů formálních. Takové „volné“ rozhovory jako minule nepovedou k cíli. Bude nutno, aby někdo schůzi skutečně **řídil** [*zvýraznil pisatel dopisu*] a též – při vší diskretnosti – zapisoval. Že v zásilce nebyl elaborát Fořtův, mne nepřekvapilo, neboť litera scripta manet! Dále mne nepřekvapilo, že se Fiedler „dek...“*, a sotva asi i v budoucnosti by do schůze přišel! Vavřínek konečně asi ve správném posouzení svých schopností se uhnul. Zbyde nás tedy asi málo. Chtěl bych proto po případě v příští schůzi navrhnouti Engliše, aby tam byl ještě někdo z Moravy. Prosím o Vaše mínění v té věci.

S uctivými pozdravy jsem

Váš oddaný

Weyr

* V tomto místě jsem nebyl schopen písmo spolehlivě rozluštit, zřejmě má být „deknul“.